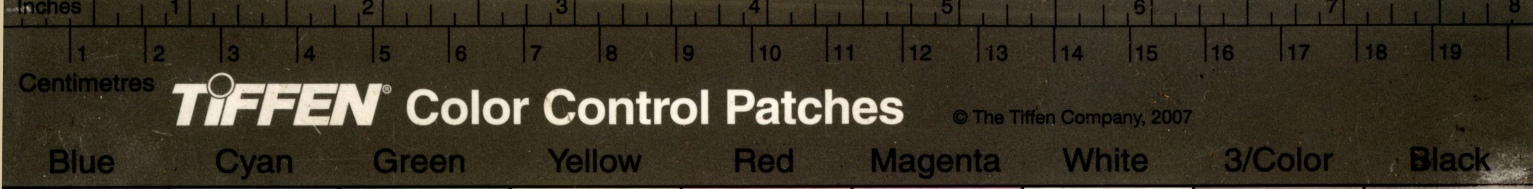

495.

Rath 495
xciii
28

SYMBOLUM
ILLUSTRISSIMI DOMINI
COMITIS
NICOLAI ZRINYI:

*Nemo me impunè laceffit.
Dulce & decorum est pro Patria mori.
MORS & Fugacem persequitur Virum.*

Excusum Annò 1705.

SYMBOLUM

ILLUSTRISSIMI DOMINI
COMITIS

NICOLAI ZRINYI:

Nemo me impunè laceffit.

Dulce & decorum est pro Patria mori.

MORS & Fugacem persequitur Virum.

Excusum Annò 1705.

Az

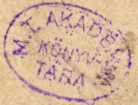
NAGY MÉLTÓSÁGU

FELSŐ VADÁSZI

RÁKÓCZI FERENCZ,

Istennek kegyelméből Erdély Országai Választott FEJEDELMENEK; Saáros Vármegyének Fő ISPÁNNYÁNAK; Munkátsi, és Makoviczai HERCZEGNEK; Saáros-Pataknak, Tokajnak, Regécznek, Etsednek, Somlyónak Ledniczének, Szerentsnek, Onadnak Örökös URÁNAK;

Nagy jó Kegyelmes Uramnak ő Nagyságának!

Inémü Irása maradt légyen a' Nagy Vitéz és Méltóságú Horvát Orzági Bánnak, Néhai GRÓF ZRINYI MIKLOS-nak, noha fokban hallották ugyan hirét, de világosságra ezen szép Munka ki nem mehetett. Két okát ennek látom: *Első*, hogy *deficiálván* ezen Méltóságos Familia, nem volt azt kinek *dedicálni*: *Másik* oka volt, hogy már olly nyomorúlt forsra jutott a' *szegény* Árva Magyar nemzet, hogy senki a' *Hadakozásról*, annak módgyáról, és *Hadi Disciplináról* nem-is gondolkodhatott; sőt arról álmodozni sem mérézlett: Magát egészen idegen Nemzet óltalma alá vetvén, az volt szerentsébb, a' ki keményebben húzhatta az igát, és

foghatta az adót hozó földben járó Eke Éarvát. De a' mint a' nagy Hatalmú UR Isten minden dolgában hathatós, tsak ebben a' szép munkának ki-adásában is a' felyül irtt két Oknak határát meg-Éabadította: Mert ha keresem a' régi hires nevezetes Vitéz nagy Méltóságú Tündöklő Familiákot, néven nevezve, noha nem találom egyenként; De tudok egy Edényt, a' kiben *succum Familiarum & Heroum*, ZRINYI, FRANGYEPAN, BATHORI, &c. mint egy *Quinta essentia*ját ezeknek a' Ditsőséges Véréknek meg-láthatni és tapafthalatni. *Quod in multis, hoc in uno* Nem is reménlem, Nágod (:tudván tífza igaz Éivemet :) hizelkedésnek vélje, ha Nágodat méltán annak

nak nevezem: Van azért kinek *dedicálni*, ezen Vitézségre való jó tanátsú Munkát. A' máfik Ok is Nágod által fel-Éabadult: mert nem tsak fegyverre kelnünk (:Éabadságunk mellett :) lött hatalmunk; de Nagyságod az, a' ki a' Nagy Méltóságú Bánnak Vére lévén, nem tsak igyekezik a' jó *Militaris Disciplinát* bé-hozni, söt parantsolja, és parantsoltattya már is. Mert ha a' Rómaiak, és a' Hadi *Disciplina* által lött *Tryumphusit* el-hallgatom is; Éólok erről a' Nemzetről, a' ki régen elöttünk vagyon, nyakunkon ül; hitivel, életével, költségével, minden ki-gondolható Mesterségével Szabadságunkat, JóÉágunkat, és OrÉágunkat fanyargatta. Vallyon

ezen Német Nemzet , miért olly Hatalmas ellenünk ? Az Istennek külömb teremtett Embere-é, mint mi ? Annyi feje, annyi keze, annyi lába, annyi tagja az Hadakozáshoz, mint nekünk. Keményebb, türhetőbb, erősebb, magasabb, talpasabb, tenyeresebb-é, mint mi ? a' kit, ha a' dér megtsíp, mint a' légy; ha meleg supponya nintsen, mint az hólt: termete mint a' Czinegének. Talám a' maga viselése, vagy a' köntöse, ki tsak lotyog fütyög, és egé~~z~~ *impedimentum* az Hadakozásra, az jobb-é nállunk. Talám a' fegyvere, koczpitere, hozzéú puskája ? a' kit ha ki-lö, nagy dörgést tézen, de nem talál véle, és annak meg-töltése nagy időt kíván,

és nagy

és nagy *confusiót* okoz: az jobb-é a' mi kardunknál, kopjánk nál, a' ki mindenkor ki-sül, és útat tsinál magának ? Vallyon lova-é jobb ? a' ki ha huzon-négy óráig nem eszik, dög; a' miénk pedig akkor vídámjabb. Hanemha annak könnyebbsége vólna gyorsabb a' miénknel, midön mázva máz a' lóra, a' mikor már mi lovon vagyunk. Hát mivel olly hatalmas azon Nemzet ? Azért-é ? hogy, *tám in actu, quàm extra actum*, mindenkor *Exercitiumja* vagon; magát, lovát próbálgattya Tízti által; kiböl a' Éó-fogadás Éármazik: soha semmit sem *Exequál*, míg felölle jót *disponál*. Ezt Nagyságod böltsen által látván tapasztalja: *Quòd sit ordo anima re-*

rum. Mivel pedig én Gyermeksé-
gemtől fogva a' *Disciplinaris* Ha-
dakban nevelkedtem, és annak
hasznát érezvén benne gyönyör-
ködtem, 's tudva tudom Nagysá-
godnak szent igyekezetit a' jó *Mili-
taris Disciplinához*; azért méréz-
lettem ezen szép Munkát ki-nyom-
tattatnom, és ezzel Nagyságod-
nak *dedicálnom*. Kérvén azon a'
Nagy Hatalmú UR Istent, hogy
Nagyságod jó *intentióját secundál-
ván*, ezen mi Magyar Nemzetün-
ket a' Pogány módra szokott Ha-
dakozástól el-foktassa, a' fé-fo-
gadást szívére tapasztassa, ki által a'
Hadi jó Rend és *Disciplina* helyre
állittatik: melly által nem csak az
idegen Nemzet igájától meg-fa-
badíttya; de az ő Vitézkedésre
terem-

teremtett Virtusi által más Nem-
zeteknek-is példája, és ditsősége
leheffen: és a' Nagyságod Híre,
Neve, annyival-is inkább terjed-
heffen e' féles Világon.

NAGYSÁGODNAK

Alázatos Szolgája 's Híve

G. G. Forgách Simon.

---

*ARGUMENTUM totius
Operis.*

Ezzel az Irással mutatattik-meg :
hogy, Fegyver kell Országunk-
ban : miképen kelljen azt ren-
delni, tartani : és más fok *par-*
ticularitast-is fel-találnunk, ha
akarjuk.

Volenti nihil difficile.

Sors bona nihil aliud.

A'

Török *Afium* ellen való

O R V O S S Á G :

Avagy,

A' Töröknek Magyarral való Bé-
kefsége ellen

A N T I D O T U M.

Exordium.

Yrus Király mikor Crœsus-
ra Sárdis Várossát vitatta
vólna, azt írja a' História, a'
Városnak meg-vételekor egy Vitéz
magára a' Crœsus Királyra akadván, 's
nem tudván ki légyen, meg-akarja vala
ölni : Crœtus Király fia, a' ki egész éle-
tében néma vólt, és soha egy szót sem
szólhatott az előtt, ott találkozáván len-
ni akkor az Attya mellett, látván ve-
zedelmét az Attyának, meg-szóllala a'
Vitézhez, mondván néki : Ne bánts
a' Királyt! Vallyon nem hasonló-é az
én fel-

én fel-kiáltásom, édes Nemzetem. Lá-
tok egy rettenetes Sárkányt, melly mé-
reggel, dühösséggel teli kapóul az ölé-
ben viseli a' Magyar Koronát. Én csak
nem mint néma, kinek semmi *Profes-
sio*m a' mesterséges Éolásra nintsen; Fel-
kiáltok mindazáltal, ha kiáltásommal
el-ijezthetem azt a' dühös Sárkányt, ki-
áltván: *Ne bántsd a' Magyarat!* Sze-
gény Magyar nemzet, annyira jutott-é
igye, hogy senki ne-is kiáltso-fel utól-
só védelemedben! hogy senkinek Éve
ne keferedgyék-meg romlásodon! hogy
senki utolsó haláloddal való küzköde-
fedben egy biztató Éót ne mondgyon!
Egyedül legyek-é én ör-állód, ki meg-
jelentsem védelemedet? Nehéz ugyan
az hivatal nékem. De ha az Isten's Ha-
zámhoz való Éeretet reám tötte; Imé
kiáltok, hallj-meg engem élő Magyar:
Ihol a' védelem! Ihon az eméztő tűz!
Imé tudományt tézek előtted nagy I-
ten! mindent a' mit tudok kiáltok,
hogy én tölé elaluvásomért ne kérd elő
Nemzetem vérét; a' mint meg-fenye-
gettél a' nagy Ezéchiél Profétával: *Veni-*

*entem gladium nisi annunciauerit specu-
lator animarum, qua perierint, sangui-
nem illorum de manuejus requireret Domi-
nus.* De mi dolog az, Magyarok, hogy
nem csak az Ör-állótok jelentését hall-
ván, hanem magatok Éemeivel a' ve-
Éedelmet láttjátok, még-is fel-nem ser-
kentek mély álmotokból. Ugy hallom,
a' tengeri medve olly bátorságos és
gond nélkül-való, hogy mikor leg-job-
ban dörög az Eg, mentől magalsabb
kö-Éiklára fel-hághat, ott alúÉik.
avagy talám illyen *securitással* vadtok
ti-is? Ugy vagyon, a' Borostyán fának-
is, írják a' *Naturalisták*, mennykö ellen
való bizodalmt; azért adtuk magunkat
ennek a' Laurusnak árnyéka alá, hogy
meg-maradhassunk. De félek rajta,
hogy a' *Fatum* e' Nemes Ágnak gyöke-
rét meg-tompittya, csak a' mi védele-
münkre-is; vagy hogy hervad, titkos
belső okokból gyökere. Ha azért ok-ve-
tetlen bizodalmat nem találunk; csak a'
mezítelen reménségben, Éükség, hogy
óltalmat nézzünk magunknak, magunk
emberségében és vigyázásában, Isten

után a' Patsirták példája adgyon okot
 nekünk a' mi magunk óltalmában; mely
 ha nem lez, hijában remélnjük komé-
 dinktól 's más idegen barátinktól a' se-
 gedelmet. De még az Istentől-is tu-
 nyául kérni segedelmet, vétek és bo-
 londság; a' mint a' Bölts Demosthenes
 néha mondgya vala: *Nam non modò
 Deus, sed nè amicus quidem rogandus
 est, ut dormitanti cuiquam aut desidi præ-
 sidio sit.* Magyarok, tinétek fölök:
 ez a' rettenetes Sárkány Török. Vára-
 dot, Jenöt, töllünk el-vette; sok ezer
 lelket rabságra vitt, sokat a' kardnak
 élivel eméltett-meg; Erdélyt Koro-
 nánknak egy leg-zebhib Boglárát fel-
 prédálta, zavarta, Fejedelmünket el-ra-
 podta; gázolja Nemzetünket 's Orzá-
 gunkat, mint egy erdei-Kan a' lépen
 plántáltt fölöt. Kérdezkedgyetek egy-
 mástól, kit illett ez a' veszély? kit fe-
 nyeget ez a' háború? ha fel-találjuk
 azt tízra elménkkel, hogy az nem mi
 nyavalyánk, ámbár hallgás, bízzuk
 más *discretio*jára óltalmunkat. De ha
 az oktalan állatok a' magok barlang-
 joknak

joknak meg-bántódásáért, 's magok
 kölyköknek fel-vételekért kézek ha-
 lált fenvedni; mennyivel inkább miné-
 künk, kik ditsőséges Magyar vérnek
 maradéki vagyunk; a' mi Atyánkfiaiért,
 Atyáinkért, Anyáinkért, Feleséginkért,
 Gyermekinkért, Hazánkért meg-kell
 indúnunk, halálra-is ha kívántatik
 mennünk, még-is leg-alább boffút
 ezen a' dühös Eben állanunk. Talám
 vagyon olly gondolattya némellynek;
*hogy a' mi meg-esett, meg-esett, és meg-
 orvosolbatatlan dolog már:* de meg-ü-
 nik a' dühös eb az után; mert Rákó-
 czit kívánsága zerint el-veztette, Er-
 délyt meg alázta, Magyar orfágot el-
 ijeztette, elég az néki. Hívságnak hív-
 sága ez a' gondolat. Forgasluk elő az
 Históriakat, meg-találjuk, hogy miolta
 a' Cospiai barlangok közzül ki-jött a'
 Török dühös nemzet, Kerekyén vér-
 nek patakúl folyása megné állott: mert,

Regi franis nequit.

*Et ira ardens Hostis & Victoria,
 Gladiusque felix, cujus infecti semel
 Vecors libido est.*

Nem

Nem haénál itt senkinek az ártatlanság, együgyűség: annál kézebb a' Török azt rontani, mentől azt jobban maga kára nélkül tselekedheti: több éáz Ezentendejénél már, hogy a' Frigynek neve slatt minket nem nyugotott, hanem rontott, és azalatt ugyan megromlánk: Erdélyt az adózás's alázatofság meg-nem mentette; hanem az el-hitel meg-rontotta. Gondolom, hogy itt mondgya valaki: Mind igaz ez; de mi magunktól elégtelenek vagyunk a' magunk óltalmára: úgy vagyon, azt meg kell vallanunk, a' Török erejéhez képest mi tsak nyomorúltak vagyunk; de vízont ez a' gondolkodás-is árt minékünk: valamint-hogy a' Görögöknek ártott régenten, mikor a' Persiaiakkal *sonferúlták* a' magok erejét; eza' gondolkodás igen mélyen vala önálok meggyökerezve, úgy annyira, hogy mikor a' Persák valamelly részére Görög országnak indúltak volna, a' több Görögök magokat érentséseknek tarttyák vala, ha azonban békével maradhatnak vala. Így lévén azért a' dolog, a' Per-

fiaiak

fiaiak a' Görögöket mind el-gyalázák, míg az el-kerülhetetlen kételenség, avagy *desperatio* úgy annyira a' Görögök éivét meg-nem keményítette volna, hogy Xerxes Király ellen, a' melly annyi éáz ezer embert hoz vala, kevés ezerrel ellent állának, és annyira megverék azt a' éámlálhatatlan fokaságot, hogy éégyennel's gyalázattal kellett a' Királynak vízéa futni. Ha azért a' kételenség, *Éükség, Fatalis necessitas*, meg-orvoslotta a' Görögök éivének lágy-ságát; miért, minékünk-is lévén éintén abban az el-kerülhetetlen igyben vézéllyünk, nem tsinal egy Férfiúi gondolkozást éivünkben, hogy avagy mególtalmazzuk magunkat, avagy Vitéz módra haljunk-meg? *Præstat mori sicut Leonem, quam vivere sicut Asinum.* Æsopus azt mondgya vala Fabulájában: hogy a' Nyúlak meg-unakozván életektől, mivel-hogy minden állatoknál félenkjebbek volnának, és tsak éaladásban volna minden *securitássok*, azt végeztek magokban, hogy egy nagy tóba, egyérsmind néki rugáézkodván be-

léöl

lé ölnék magokat: történék azonban, hogy mikor a' tóhoz érkeztek volna, a' parton lévő békák meg-ijedvén a' nyúlaktól, a' tóba bé-özökdösének; kit meglátván az öreg nyúl, így kiált-fel a' többinek: Meg-halljátok nyúlak! Mi azért megyünk vala a' tóba veszni, azt gondolván, hogy nintsen nálunknál félenkjebb állat; de ímé láttyuk, hogy a' békák még nálunknál-is félenkjebbek, mert mi előttünk ugrának-bé a' tóba; azért ne öljük meg magunkat ez egy-zer. Által kell minékünk-is esnünk a' mi szerentséltenségünkön, ha meg maradást kívánunk: és úgy veszünk számot, mint tulajdon magunknak. Mert én nem látok egy Szomzedot-is, sem egy idegen Nemzetet, a' ki a' mi kedvünkért örömezt szerentséltette a' maga békefésséges voltát, a' mi veszedelmünkkel. A' vízbe haló embertől fél az hajóban ülő-is, hogy ötetis bé-ne vonnya magával. De vizsgáljunk meg minden közelebb reménlhető segítségéket.

LEN-

LENGYEL egyik Szomzedunk; de ettől nem várhatunk semmi segítséget: mert ő maga-is ez el-múlt hadakozásiban meg-erőtlenedett: mert most is a' Muşkától békével nem hagyatik: mert Svécziától nem olly *securus*, hogy más gondolatokat tsinálhasson: mert a' Tatárnak Szomzedóságában vagon: mert a' Kozákkal nem úgy *complánálta* dolgait, hogy bizonyos legyen benne: mert a' Törökkel békeféssége vagon, és (a' mint élnek:) ugyan *beneficiummal obstringálta* a' Török a' Lengyeleket az el-múlt hadakozásakor, a' Tár segítségével: mert annak a' Respublicának nintsen igyekezeti, sem a' jó hírnek, sem az országnek kerítésére, *acquisitio*jára. Lengyellel azért nints mit mivelnünk.

N É MET a' másik Szomzedunk. Ki kell itt válastanom a' mi Kegyelmes Urunkat Királyunkat, ki kétség kívül minden igyekezettel azon vagon, hogy minket mint sajátit óltalmazzon; noha a' sok hadakozások meg-eméztették alkalmasint az ő Tárházait ' *heredi-*

reditarium országit; noha most sem bizonyos Svéczia igyekezetitől, *tumultus*okat az Imperiumban kezdenek; noha a' Francziai Királytól, régi Antagónistájától, tartani kell; noha az Imperiumbéli Electorok is nem olly egyarányú *synceritással* vannak ö Felségéhez, a' mint kívántatnék; noha a' Spanyol Királyt is, ha súlyosodni kezd a' hadakozás a' Portugallusokkal, nem hagyhattya-el segítség nélkül, mint Atyáitát. Szóljunk mi *in genere* a' Német nemzetről, és az Imperiumról: azt tudgyuk-é, hogy a' Német nemzet maga védeelmével meg-tserélje a' békeségét és boldogságát, kiben otthon vagyon? azt tudgyuk-é, hogy a' Magyar nemnek olly *obligatussa*, hogy egy illyé nagy Bestiával, mint a' Török koczkára vesse *securitássát*? hogy el-felejtse a' régi Hunnusoknak Átillával, és az után is más Magyaroknak Német országban való rablásokat és pusztításokat? hogy kívánnya ismét a' Magyaroknak talpra állásokat, a' kiktől annak-utánna is tartani kelljen magoknak? és ha fentén

ad-is valamit; de hogy derekas légyen, vagy *continuálandó*, hogy a' meg-maradásra elégedendő légyen, hogyha nyér, magának ne akajja tartani, hogy az *in tempore* légyen, a' kit rák háton mondanak a' Magyarok, hogy jár, alig hihetem.

OL A SZ az harmadik fömford; de ennek távol való léte, a' tengernek közinkben való vivése, a' fok Urakra s Hertzegekre el-öflása 's külön mineniknek *interesse*, nem hágy minékünk nagy reménséget vetnünk, az onnan való segítségre; noha én el-hitem, hogy azok a' nagy Fő Urak és Fejedelmek, el-ném mulatnyák ugyan, ha mi öblünk látnak jó igyekezetet és ugyan alóságos *operatiót*, mind pénzzel, mind néppel, mind tanátstsal segítnek.

SPANYOL nemzetnek mezesésege, Lusitániában való bé-keveredése, minden tovább való *discursus*okat egyfzer el-metéz: nem kell arról többet föllanunk.

FRAN CZ I A nemzetéről van mit föllanunk: ez a' Nemzetbizonyára ha-

ra hadakozó, ditsőséges, hatalmas ; de az-is nyilván vagyon, mikor nem magának keres, nem magának hadakozik, nem igen fok jót várhatni tőlle. A' mi Magyar históriánk két Példát mutat felölök : *Egyik*, mikor Nikápoly alatt Sigmond Király el-vezté a' hartzot a' Francziák miatt: A' *Második*, a' Pápai árúttatást. Egyikből sem tsinálhatunk magunknak kívánatos emlekezetet: Ehez képest, a' Francia ha gyözedelmes, el-tűrhetetlen ; ha nyomorodott, sem mire kellő.

MUSZKÁT nem éamlálom; mert álomhoz való *discurfus* volna inkább, mint sem valósághoz : noha úgy itélem, némelly nagy emberek, nem tudom, mitsodás nagy reménségeket tsináltnak magoknak ; de a' mint feljebb irám, sem reménlhettyük, sem kívánhattyuk. Az ö országok mezzé Népek goromba, hadakozások sem mire kellő, vitézségek nevetséges, *Politiájok* ostoba, birodalmok *Tyrannus* : kinek kelljen hát az ö segítségek ?

ÁNGLIA tsak nem más világ, más természet, más hadakozás : nints ollyra éükfégünk, nem-is kívánhatjuk. Im az egész Kereftyénséget elő-éamlálám : 's nyilván láttyuk, azoktól nem lehet a' segítség, hogy az légyen fundamentoma a' mi szabadulásunknak. De engedgyük-meg, fok idegen Népek jöjjenek segítségünkre ; de ha Idegenen fog a' hadakozásnak *administrátioja* állani, bizonyára semmit sem bizhatunk. Mert forgassuk-fel a' históriákat, megtaláljuk, hogy jóllehet a' Magyar-is fok helyen botlott a' vitézségben, mindazonáltal a' derekasvezedelmek az Idegenektől estek ; holott avagy nem érzettek nyavalyánkat, avagy a' kételenség nem erőltette a' ézerentséltetésre őket, mint a' Magyarot : Mert, a' *kinek nem borja, nem nyalja!* és a' Magyar nemzet a' Magyar országgal egyenlő természetet visel; valaki Idegen jö belé, avagy nem tud, avagy nints ézerentséje az operáláshoz. Mennyünk Példákra, és bár tsak a' Mátyás Király után való Históriakat *rumináljuk*, meg-láttyuk, hogy

Á

hogy Felső Lénárd Rogendorff Joachim Brandeburgumi Hertzeg *operatioi*, kik talám másutt vitéz Generálisok voltak, országunkban ha szontalanúl múltak el; meg-láttyuk a' fok Várak 's Erőségek meg-adásában az idegeneket vétekseknek lenni: mert Budát megtartya vala Nádasdi Tamás, Szultán Szulimán ellen, ha az idegenek nem kényszerítik vala a' fel-adásra; kik miatt csaknem maga-is roszúl jára. Meg-láttyuk ama' vitéz Urat Lofonczit Tömös váral együtt vezetni, az idegenek miatt: idegen volt Aldana, ki Lippát; idegen volt Liscanus és Szalamánka, kik Ezergomot gyalázatosan fel-adták; Idegenek miatt Vitéz Nyári Pálnak is Egret meg-kelle adni; Tata idegenek miá vette; Pápa idegenek miatt, 's véle együtt Törökké lön. Kořtaniczát Horvát országban, Krajnecz vette el. Erdődöt, Györt, Kanisát, idegenek árulák el. Tekintsük meg, Koczimer *expeditiojában* mint jára; Tekintsük Bálta, Svendi Lázár, Belgiosa, Colaldo, Bukovi, Rozburm, Montenegro, Ekenper-

ger

ger, Hardek hadakozását, bizonyára semmi jónkra nem voltak. Tekintsük Erasmus Torifl hartzát; ki nem-tsak keresztetlenül, de az egész keresztény Nemzetnek olly gyalázattára volt, hogy főhájra eleget nébázkodhatunk; holott azt írja Istvánffi, egy mezzely vajon, vagy mézen árultanak a' Törökök egy Németet. Nézze-meg Joniust, a' ki Istvánfinak nem hiszen. De nem látunk ismét olyan ditsőséges *operatio*kat, vagy állott Várnak meg-segítését, vagy a' Török földén vitéz *progressus*okat, és a' mellyek voltak is, talám néha egy Aprilisi félhez hasonlók voltak azok a' segítségek, mellyek olly nagy ditskedéssel Hazánkba jöttek: Nyáron 's aratás után özfél jól meg-rabolván országunkat, vízfá mentek, 's magunkat magunknak hagytak; kinek nagyobb bizonyosságát a' ki látni kívánja, nézze-meg Istvánfinak a' 28. Réfét, a' vége felé, és több helyeken. Ne adgya Isten azt, hogy a' pennám az idegen Nemzetnek akar mellyikérül is igyekezzék gyalázatokat írnia, nem az én

B

czé-

czélom az: mert tudom minden Nemzetnek maga ditsóságát elégedendőképenn mindennapi Hístóriákkal is bizonyítani. De azt kívánom *concludálni*, hogy mi Magyarok ne tégyünk fundamentomot senki vitézségében; hanem míg Isten ép kezet, lábat adott kinek-kinek, azon erőlködgyék, hogy az idegenek ne legyenek *ükségesek principaliter*, hanem *accessorio* segítség-képen: Mert bizonyára a' mi sebünk senkinek úgy nem fáj, mint minékünk; senki nem érzi nyavalyánkat úgy, mint mi: tehát következik ebből, hogy senki olly sérényen nem nyúl az orvossághoz, mint minékünk kellene nyúlunk, főképen ha az orvosság védelemmel jár. Itt talám valaki engemet meg-fólit, 's azt kérdi tőlem: Mit akarék ezekből a' fok befédekből ki-hozni? Mit tanáts-lak? Könnyü akarkinek is *declamálni*, prédikálni; De orvosság kell a' betegnek. En arra rövideden meg-telelek, meg-is duplázom kiáltásomat: *Fegyver, Fegyver, Fegyver* kívántatik! és jó vitéz *Resolutio!* Ezen kívül semmit

sem

sem tudok, sem mondok; Avagy azért Magyarok ezzel óltalmazzuk-meg magunkat, avagy vitézül halunk-meg mindnyájan: Mert, *non datur aliud me-dium*. El-futunk, nints hova, s ahol Magyar orfágot fel-nem találjuk; senki a' maga orfágából barátságunkért ki nem megyen, hogy minket helyhez-teszen belé: a' mi Nemes szabadságunk az Eg alatt s ahol lints, hanem Pannóniában; *Hic nobis vel vincendum, vel moriendum est*. De miért kelljen el-ve-zünk vagy kétségbe esünk, míg tson-tainkban való ereinkben vér, míg Isten mennyorfágban a' mi bizodalunk lehet; míg kezünkben kopját, markunkban szablyát fo:íthatunk? Avagy kü-lömb *compositióból* vagy-on-é a' miel-lenségünk fel-építve? vagy nem azok-tól a' vitéz Magyaroktól fármaztunk-é mi, kik kevés néppel fámtalan fok ezer Pogányokat kergettek-el? Nintsen é Istennek hatalmában, Hunyadi János gyözedelmet, Mátyás Király ditsósé-gét, kezeinkben ísmét meg-virágoz-tatni? De úgy, ha mindnyájan egy fi-

vel lélekkel segítségül híván Istennek
 ſzent Nevét, körmös kézzel nyúlunk
 a' magunk dolgához, és fáradunk, vi-
 gyázunk, tufakodunk a' mi életünk-
 ért: a' fáradhatatlan ſzorgalmat ſság,
 az unalom nélkül való vigyázás, a' kéz
 gyorsaság, és a' gyors kézség ſzokta an-
 nak a' drága fának gyümölcstét el-érni,
 kit az emberek ditsőségnek hívnak. Mi-
 nénkünk pedig Magyaroknak nem tsak
 ditsőségünk; de a' meg-maradásunk is
 abban vagon: nem vakmerőségre hí-
 vok fenkit: nem habahurjáúl kívánom
 a mi Nemes *refolútió*nkat; hanem okos-
 ságnak mértékletességével, és állhatatos
 ſzivünknek meg-keményítésével akar-
 nám, hogy elő-állanánk erre a' Nem-
 zetünknek utolsó ſententzia ki-mondá-
 sára. Én-is Cátóval azt mondom: *Sci-*
licet res aspera est, sed vos non timetis
eam, imò verò maxime; sed inertia &
mollitia animi, alius alium expectantes,
cunctamini, videlicet Diis immortalibus
confis, qui suam Rempubicam sapè ma-
ximis periculis servavére, non votis, neq;
suppliciiis Mulieribus auxilia Deorum
 pa-

parantur. Vigilando, agendo, bene con-
sulendo, prospere omnia cedunt: ubi socor-
dia te atque ignavia tradideris, nè quic-
quam Deos implores, irati, infestiq; sunt.
 Szár son, vesſen, boronáljon, araffon,
 és sok dolgot vigyen véghez a' gazda
 ember, ha élni akar tselédestől. *Nam*
Diis omnia laboribus vendunt. Hát men-
 nyivel inkább minékünk, kik vesze-
 deleben vagyunk, az egész lelkünknek
*applicatió*ját, minden testünknek fárad-
 ságát fordítanunk kell a' mi veszé-
 lyünknek el-fordítására; mert egyéb-
 aránt kinek ſántunk, vesünk, aras-
 sunk, kinek neveljük édes Magzatinkat,
 ha *securításra* most gondot nem vise-
 lünk? majd a' Pogányé lesz a' mi miénk:
 és tsak öt Eſztendöt, vagy kettöt sem
 ígérhetünk magunknak, ha nem *provi-*
deálunk. De ísmét itt mondhattya né-
 kem valaki: Jó volna a' hadakozás, ha
 kívántt *successust* reménlhetnének ma-
 gunknak; de azt sokſzor próbáltuk ma-
 gunkban, soha nem nyertünk velle,
 mindenkor markunkban ſakadt! Én
 arra így felelek: Míg a' mi *militaris di-*

sciplinánk in flore volt *Corvinusok* alatt, és más vitéz Királyok alatt; nem igaz az, hogy markunkban éakadt soha is éándékunk. Tellyesek a' *Históriák* a' mi Magyar nemzetünknek ditsőségével. Teli e' világ azoknak emlékezetekkel: és Európának egy éegelete fints, a' ki a' mi Eleinkről betsülettel ne éólana. Soha Muzurmány vér nagyobb folyásokkal nem folyt, mint a' Magyar kard által: soha ennek a' Pogány Hóldnak bé-töltését fenki úgy nem késlette, mint a' Magyarok. De meg kell vallanunk, néha nyögve és pironkodva: Mert, *dedecori est fortuna prior*. Olyan méébe estünk mi mostani Magyarok a' régiektől, hogyha elő-jönének mostan más világról azok a' mi vitéz Eleink, sem mi öket, sem ök minket meg-nem esmérnének: mert nyelvünkön éólásunkon kívül mivel-hasonlíthatnyuk magukat mi azokhoz? úgy-hogy, bizonyára mondhatnák nekünk: *Vox quidē vox Jacob, Man^o autem Esau*. Tsúfsága lettünk a' mi Nemzetünknek és magunknak; el-lenséginknek pedig, valaki valahóian jó reánk

reánk prédájává. De miért? A' vitézségnek *disciplinájának* meg-nem tartásáért, a' rézégységért és tunyaságért, az egymást gyűlölésért, és ezer ilyen vétünkért. En nem hizelkedhetem édes Nemzetem tenéked, hogy hazugsággal ditsérjelek: mert a' Prófétaként, *Popule mi, qui te beatum predicant, ipsi te decipiunt* Hanem im megmondom magadnak fogyatkozásodat, olyan éivel és éándékkal, hogy meg-esmérvén magad-is, vesd-ki azt a' motskot ézedből, lelkedből, *reformáld* vétkeidet, öltözzél igazságba, övedzél erősséggel; hívd segítségre a' Jehovát, *resolváld* magad, avagy ajándékozd magad az Isten Nevének, és magadnak óltalmára kösünk kardot a' Pogány ellen: ha azért a' magunk fogyatkozásit meg-esmérjük elébb, könnyebben az orvos-ságot-is fel-találhatnyuk az után. Vif-gáljuk-meg tehát, mitsodás formájú hadakozások voltanak azok, kik nem *succedáltak*, és mi formán estek; *Ihon az igaz*

R E L A T I O:

Mikor meg-hallottuk, hogy a' Török

rök nagy kézülettel fegyverkezik és ké-
 zül reánk, mi-is akkor, de későn kez-
 dettünk tapodni, kaptunk két felé: ha-
 dat, seregeket kezdtünk gyűjteni. De
 mitsodás Seregeket, régi látott hallott
 Vitézekből állott-é vallyon ez a Sereg?
 Bizonyára nem; hanem mentől ro-
 zább, hitetlenebb, tolvajabb volt or-
 ségunkban, az gyült össze a mi dobo-
 lásunkra. Ismét, ki volt ennek Had-
 nagya? Ugyan csak fíntén azon il-
 lyen: vagy a ki jobban meg-elözte a
 többit rézégességgel, garázdasággal, ke-
 vélységgel; ki a maga vitézségének *ru-*
dimentáit, vagy Kassai Kereskedőkön,
 vagy Ketskeméti Tösereken, vagy So-
 pronyi Kalmárokon, vagy más szabad
 Városok vagy Polgárok kárán végez-
 te-el: a ki nem a jó hirért, névért,
 betsületért iratta-bé magát a hadako-
 zásba; hanem hogy ezeket a fellyül
 meg-irt *Virtusokat* jobban és szabad-
 sabbban üzhesse: a ki, hogy jobban bo-
 zúját valamelly Falukra, vagy Nemes
 emberre ki-tölthesse, kívánt hadi em-
 ber lenni; hogy ezzel a *Titulussal* mind
 módot.

módot, mind mentséget találjon vét-
 keinek. Így azért nem Sereg, nem
 hadakozási jó lélekkel fázalmazott igye-
 kezet; hanem fársángolás, bordély, és
 ha mi rozább nevet tudnék találni
 ennyi meg-feslett erköltsnek. Régen-
 ten ama nagy Hannibálnak vitéz ha-
 dát, Campánia egy Olasz orzági gyö-
 nyörőséges Tartomány, a maga gyö-
 nyörőséggel meg-veztegette, el-lom-
 hitotta és erőltetette. Nints a mi
 Magyarinknak féksége Campániára
 elébb, hogy-fem mint a Hadba men-
 nének? Kézen vagyunk el-veztegetve
 és el-tűnyúlva: *Diis hominibusque inuisi*;
 nem kell minékünk olly nagy ellenség,
 mint a Török: egy Canicula melege,
 egy Februáriusnak zele, egy éjtzaká-
 nak virraztása, egy napnak koplalása,
 meg-ronntya Hadainkat, és semmivé té-
 éi. Illyenek a mi Hadaink! De mivel
 jobb vallyon ennél a Nemeség? Mi-
 vel jobb az Uri Rend? Bizonyára mind
 egy bordában éöttek vagyunk, egy-
 tsepnýére-is egyik Rend a másikat nem-
 tsúfolhattya. A mostani Nemes nem

gondolja-meg, mitsoda az Igaz Nemesség; mivel nyerték a' mi eleink a' Nemességet, 's mivel tartatik meg-is; egy Nemzet sem pattog úgy 's nem kevelykedik Nemesség Titulusával, mint a' Magyar; maga annak megbizonyítására 's *conservatiojára*, láttya Isten, semmit nem tselekvik Fiaink házontalanul élnek, vagy otthon Attyoknál Annyoknál; vagy ha ugyan derekason látni 's hallani akarnak (: a' mint ök mondgyák:) egy Magyar Ur Udvarába bé-állanak és szerződnek: Ott mit tanulnak? Innya: Mit többet? Pompáskodni, egy Mentét arannyal meg prémeztetni; egy Kantárt pillangókkal meg-czifráztatni; egy Forgóval, egy varrott Lódinggal pipeskedni, Paripát futtatni; egy kóval, esküdni, hazudni, és semmi jót nem követni. Héj! melly különb vala ama' Lacédémoniai Akkrony, mikor a' Fiát, melly immár fel-nevelkedett vala, felfegyverkeztetvén jó módgyával, végre egy Paist ada néki, ezen kóval: *Aut cum hoc, aut in hoc*; Avagy ezt hozd hoz-

hozzám tisztelésegen, avagy ebben hozzanak bertsülettel. Mi pedig nem így; hanem, ha Udvarba nem megyen az Ifjú, sem Hadban, sem Végekben, sem idegen Országokban Vitézlo mesterségeket tanulni; tehát, vagy Prókátorságot Parvarián, nem az igazság-nak szeretéből pedig, hanem másokat nyomorítani kívánván, tanul; vagy Papságra adgya magát, Isteni tudgya mitsoda indularból. Az Ur fiak zintén iltyek: az ital legnagyobb Mesterség és Katonaság: 's mentöl allyasabb rozább Lovásokkal 's kóborló Katonátskákkal társalkodnak, leg-nagyobb katonaságnak tarttyák; oétán, ha húz eétendőt alig érnek-is el, mindeniknek Feleség kell: Ha tízen vannak-is egy Familiában, senki nem tanul jó tudományt, senki nem lézen Szarándokká, hogy láthasson, hallhasson, tudhasson abból Hazájának valamit éolgálni. Ezek kívánnják oétán a' Generalisságot, és ugyan ezeknek-is kell adnunk, mivel más nints jobb. Oh Fegek! Oh Isten! Miért hoztál-ki minket Scythiából,

ból, holott talám nem bomlottunk volna-meg ennyire ebben a' Magyar Compániában; avagy ha bomlottunk volna-is, nem látott volna meg ennyi világ minket, magunk roszasága miá veźni. De ha nints haźon a' panaszolkodásban, és a' haźontalan foháźkodásban; nyúljunk egy *Remediumhoz*, ha vagyon; vagyon pedig ha akarunk. Mert noha a' magunk Népe a' mint most vagyon, 's mint le-ábrázoltam, megromlott: Mindazáltal ha kérded, kit kívánok, 's mitsoda Nemzetet akarok óltalmamra? Azt mondom: A' MAGYART kívánom. Miért? Azért, mert leg-alkalmasabb, leg-erősebb, leg-gyorsabb, és ha akarja leg-vitézebb Nemzetség. Két ház Eźtendeje lézen már, hogy a' Magyar a' Törökkel harczol; hányőz a' Török Császárok kez-mélyek kerint sok ház-ezer emberekkel jötenek Országunkba? Tsak egy Szultán Szulimánnak is, ki leg-vitézebb Császár vala Otthomán Nemzetben, őt *Expeditiója* volt; de még-is Isten nem hagyott el-veźni mindnyájunkat: a'

mi

mi-veźett-is többire Békesség és Frigy fine alatt, hogy sem hadakozásban ve-űett. Azért Magyarat kívánunk óltalmunkra; nem Indust, nem Garaman-tát, sem Némeret, sem Spanyolt: tsak jobbítsuk-meg magunkat, szabjunk más Rendet dolgainknak, tegyük régi hely-re és Méltóságra *Militarem Discipinam*: Egy Nemzetnél sem vagyunk alább va-lók; ha kevesen vagyunk-is pedig, nem olly kevesen vagyunk, hogy a' Török Ebekkel még ne bánhatnánk, hogy illy semminek tart minket. Szükséges volna ugyan, hogy azt a' Hadi tudományt bővebben *Explicálnám*. De mivel most énnékem arra nintsen *intentióm*, hogy *particulariter examinálnám*. In *Genere* mondok valamit, a' mit én tudok; hogy a' melly Talantomokat Isten nekem adott, ne állam-el haźontalan a' foldbe. Ez előtt-is irtam volt egy kis *Traťtatust*, kinek neve *Vitéz Hadnagy*; de tsak ma-gamnál tartom: mert én nem látok ollyat, ki gyönyörködne az olvasásban: maga ugyan semmiből egy ember sem tanulhat úgy, mint abból. En nem

B 7

pra-

pretendátok annyit tudni, hogy mindene- ket taníthassák: mert az én *Experientiám* kísiny, és csak egynéhány tsarából áll. De olvastam 's hallottam annyit, hogy némelyeknél többet tudok, úgy gondolom. Azoknak írom azért, hogy a' mint mondám, Talentomat el-ne rejtsem; hanem a' ki hasznát veheti vegye: a ki nem, leg-alább lássa-én ben- nem a' jó indúlatot. Mindnyájunknak kell ahoz éolnunk. Mert mikor ég a' ház, mindentől jó néven vétetik, ha vizet hoz óltani: Mennyivel inkább szükséges most a' Segítség, a' jó Tanáts- adás, és a' jó *Operatio*.

I. Szükséges azért, hogy a' Magyar Nemzet ha ettől a' fenn forgó víztől meg-akar szabadúlni; ha magának 's *Posteritás*ának meg-maradást kíván; tartson fegyvert kezében: de nem úgy mint eddig, hanem jóval-is másképen. Mert nem elég az, hogy minden *particularis* embernek legyen fegyvere há- zánál; noha annak-is kell lenni. ha- nem, hogy a' Nemes Ország tartson egy *Armada*t lábon, kézen, a' ki min-
dente-

denfelé, minden órában, minden szem- pillantásban, T élben, Nyárban, oda me- hessen, az hová éükség kívánnya: ez minden fundámentoma a' mi meg-mar- adásunknak. Azért, erről-is többet kell éólanom.

II. Ennek az *Armada*nak éámát *determinativè* meg-mondhatni, min- den időkre: mert néha nagyobb a' éükség, néha kisebb. Ha azokban az idők- ben volnánk, mint eddig voltunk, hogy nem volt ugyan nyilván-való hadako- zás; hanem bekefésgnek homállya, ki alatt mindazáltal Országunk igen meg- romlék; tehát én azt mondom, hogy az ilyen időkben éükséges volna, hogy a' Magyar Nemzet tartana négy ezer *Gyalogot*, nyólczezer *Lovast*. Tudom, hogy lézen olyan, ki talám meg-neve- ti ezt az én Tanátsomat, hogy a' Lo- vast többnek mondom a' Gyalognál; holott a' Gyalog ereje a' hadakozásnak: ö vézi, ö tarttya meg a' Várat és Sánczokat, és jobbára ö rajta fordúl- meg minden *Operatio*. Ugyan én-is meg-vallom mind ezeket, és a' Gya-
log-

logság a' Hadban a' valóság: és a' mint a' régi Generálisok mondották; a' Gyalogság keze, a' Lovaság lába a' Hadozásnak. De én azért mondtam, ha békeféliges idő volna mint eddig, akkor mikor nints Vár állás, nints valami nagy ütközet; hanem csak rablás, tsata-képen való meg-lopás és puftítás: kinek a' Gyalogokat nem *opponálhat* nók mindenféle; hanem a' Lovast hamar el-küldhetnök, valahová *zükséges* volna. Másodszor azt mondom: a' Töröknek-is ereje, melly a' Végekben vagon, Lovasból áll; és arra kell czéloznunk, hogy annak ellene állhassunk. Harmadszor: az Ország hozzú, keskeny; a' Gyalog lehetetlen, hogy mindenütt *succurrálhasson*. Negyedszer: Magyar ország többire Mezőség; a' Gyalog a' mezőn nem *substálhat* a' könnyű Lovas ellen még most, míg jobban helybe nem hozzuk magunkat.

III. Szükséges ez az *Armada*, hogy elégedendő fizetéssel, és minden *provisióval* *administráltsék*; olly fizetése legyen pedig a' Vitéznek, hogy az-

zal *betsülettel* hórúl-hóra bé-érje, magát ruházhassa, fegyverezhesse, 'seledeleére elég légyen néki: mert én azt az *Armadát* örökösnek akarom lenni. Tehát arról kell tennünk a' Vitézlő nép iránt, ne kényszerítessék kóborolni, lopni, 's ki-járni, *zökni* kételességből. Abban azért illy *limitatiót* kellene tartani: Minden embernek fegyvert jót hivataljához adni kellene, minden *kézületivel*, *zerzámával*: Ehez jóerős *poftót*, ha lehetne Gyalogságnak kéket, Lovasnak vereffet ruházattyára, dolmányára, mentéjére, süvegre elégedendőt: Ehez ismét hétről-hétre *lisztet* avagy kenyeret, és sót: minden Hónapra a' Lovasnak *lénát*, abrakot: Ezt így *disponálván* kevés pénz kellene, főképen a' Gyalognak *zükségére*; de mindazonáltal, kellene: mert ingyen senki nem *szolgál* örömeft, hanem nyereségért, *előmenetelért* és *betsületért*; azért annyit kellene pénzt is rendelni, hogy meg-érnék velle. Örömeft-is találának embert fizetésünkre: a' Lovasnak sokkal több kellene lovára nézve. Ismét

azt-is akarnám, hogy minden Zászlóallyának egy Kints-tartója volna: és hogy leg-alább nyolczadik részét ne adnák-meg a' Vitéz pénzének; mert ha mind oda adgyuk-is néki, mind el-költi; de ha *in conservatorio* lézen, egy-néhány éftendőre meg gyülekezik, és fok Szükségét érheti-bé véle. Azonban, ha rabság, ha betegség, ha sebek-meg-nyomnáknak, volna mit elő-venni.

DISCIPLINA MILI-

TARIS.

IV. Itt énnékem Istenemet kell kérnem, engedgye-meg Szent Nevéért, nem tsak ki-mondanom, a' mit tudok; hanem ugyan *persuadeál*nom-is az én Magyarimnak, hogy erre *applicálj*ák magokat minden tehetségeikkel, kívánságokkal és akarattyokkal: 's ha ezt vegbe vízem, bizonyos vagyok benne, nem nyél-el a' Pogányság egy-fermind; hanem még egytér talpra áll a' Magyar.

V. Szükséges, hogy régiek *Au-*thoritásával támogassam *Discursus-*mat.

mat. Kik között az egék *Historicusok* *consensus*ából nem talalok jobbat, mint *Vegetius* volt, ki *Valentinianus* Császár parantsolattýára vitézlő *Præceptum*-okat írta: a' kikre én *Relegalom* az én Magyarimat. Azért én im ezt a' kis be-tédet magamévá tézem itten. Így mond azért ő: *In omni Prælionon mul-*titudo & *Virtus* indocta; *sed Ars & Exercitium* solent *præstare Victori-*am: *nullâ enim aliâ re videmus Populum Ro-*manum *sibi Orbem* *subjecisse Terrarum,* *nisi Armorum exercitio, Disciplinâ Ca-*strorum, *usûque Militiæ. Quid enim ad-*versus *Gallorum multitudinem paucitas Romanorum* *valuisse?* *Quid adversus Germanorum proceritatem brevitatis potuisset audere?* *His pares quidem non tantum Numero, sed etiam Viribus nostris præstitisse manifestum est. Astro-*rum *dolis atque divitiis semper impares fuimus. Græcorum Artibus prudentiâ-*que nos *vinci nemo unquam dubitavit; sed adversus omnia profuit solertem Ty-*ronem *eligere, jus (: ut ita dixerim :) armorum docere, Disciplinam quotidiana exer-*

no exercitio roborare, quæcunque enim evenire in acie, atque in præliis solent, omnia in Campestri meditatione pernoscere, tenere, indesides vindicare; Scientia enim Rei Bellicæ nutrit audaciã, nemo facere metuit, quod se bene didicisse confidit. Etenim in certamine bellicorum exercitata paucitas ad Victoriã promptior est; rudis & indocta multitudo exposita semper ad cadem est. Si quis igitur Pugna publicã superare barbaros cupit, in divinitatis nutu, dispositione Imperatoris Invicti reparentur ex Tyronibus Legiones, votis auribus petat. Intra id breve spatium Juniores diligenter electi & exercitati quotidie, non solum manẽ, sed etiam post meridiem, omni armorum Disciplinã, vel arte bellicandi, Veteres illos Milites, qui orbem Terrarum integrum subegerunt, faciliẽ coaquabunt. Nec enim meretur Cesaream Tuam Majestatem, quod olim consuetudo sit mutata, quæ viguit; sed hujus provisionis & felicitatis est perennitas tua, ut pro salute Reipublicæ & nova excogites, & antiqua restituas, omne opus

diffi-

difficile videtur, antequam tentas. Cæterum si exercitati & prudentes Viri, delectis opponantur, celeriter manus bellicis poterit aggregari, & diligenter institui; quidvis enim efficit solertia: neque longitudo ætatis, aut annorum numerus, ad artem bellicam tradet, sed continua exercitationis meditatio. Post quanta vulneris stipendia inexercitatus miles semper erit Tyro. Nunquam credo dubitari aptiorem armis Rusticam Plebem, quæ sub Dio & Calore nutritur, Solis patiens, umbræ negligens, balnearum nescia, deliciarum ignara, simplicis animi, parvò contenta, duratis ad omnem laborem tolerantiam membris; Cui gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre consuetudo de rure est; & nescio etiam quomodo minus timeat mortem, qui minus deliciarum novit in vita. Nunc quæ etate miles eligi conveniat, exploremus. Ecquidem si antiqua consuetudo svadenda est, incipientem pubertatem ad delictum cogendam nullus ignorat; non enim tantum celerius, sed etiam perfectius imbibuntur, quæ discuntur à pueris. Deinde

inde *Militaris alacritas*, *Saltus & Cur-*
sus antè tentandus est, quàm corpus pi-
 grescat; *velocitas* enim est, quæ percep-
 tō exercitiō strenuum effecit bellatorem:
adolescentes legendi sunt; sicut ait *Salu-*
stius. Nam primum *Juventus*, simul
 ac belli patiens erat, in *Castris* per laboris
usum Militiam discebat; melius enim est,
 ut exercitatus *Juvenis*, causetur etatem
 nondum advenisse pugnandi, quàm dole-
 at præteruisse. Neque enim parva aut
 lenis ars videtur esse armorum, sive *E-*
quitem, sive *Peditem sagittarium* velis
 imbuere; sive *scutatam armatura* nume-
 ros, omnesque gestus docere, nè locum
 deserat, nè ordines turbet; nè *missile* de-
 stinato ictu magnis viribus jaciatur; ut fos-
 sam ducere, nidos scienter figere nôrit;
 tractare *scutum*, & obliquis ictibus obv-
 nientia *Tela* deflectere; *plagam* pruden-
 ter vitare, *audacter* inferre; sed qui
 delectum aucturus est, vehementer adver-
 tat, ut ex oculis, vultu, ex omni confor-
 matione eos diligat, qui implere valeant
 officium bellatoris: Namque non tantum
 in hominibus, sed etiam *Equis*, *Canibus*,

multis

multis declaratur indicium. Sit ergò *Ad-*
olescens Martio operi deputandus, vi-
 gilantibus oculis, erectâ *cervice*, lato pe-
 ctore, *humeris musculosis*, *valentibus*
digitis, *longioribus brachiis*, *ventre mo-*
dicus, *exilior cruribus*; *suris & pedibus*
 non *superflua carne distentis*, sed *nervo-*
rum duritiâ collectis: cum hac signa in
Tyrone deprehenderis, *proceritatem* non
 magnopere desideres; *utilius* enim est for-
 tes milites esse, quàm grandes. Sequi-
 tur, ut *cujus artis Tyrones* vel eligendi,
 vel penitus respuendi sunt. indagemus. *Pi-*
scatores, *Aucupes*, *Dulciarios*, *Pincernas*,
 omnesque qui aliquid tractasse videntur
 ad *Gynæcea* pertinentia, longè arbitror pel-
 lendos esse à *Castris*: *Fabros ferrarios*,
Carpentarios, *Macellarios*, & *cervorum*
aprumque venatores; convenit assu-
 mere in *militiâ Societatem*, hoc est in quo
 totius *Reipublica* solus vertitur, ut *Ty-*
rones non tantum corporibus, sed etiam
 animis præstantissimi eligantur. *Vires*
Regni & Romani nominis fundamentum,
 in *prima delectorum* examinati ne consti-
 tunt. Nec leve putetur hoc officium,
 aut

aut passim, aut quibuscunque mandan-
 dum, quod apud Veteres inter tam varii
 virtutum genera, infertorio præcipue
 constat laudatum; Juventus enim, cui de-
 fensio Provinciarum, cui committenda bel-
 lorum fortuna, & genere, si copia sup-
 petat, & moribus debet excellere; bone-
 stas enim idoneum militem reddit. Vere-
 cundia eum prohibet fugere, facit esse vi-
 ctorem; quid enim, si exerceatur igna-
 rus? si pluribus stipendiis mereatur in
 Castris, nunquam exercitus proficit tem-
 pore belli: cujus in probandis Tyronibus
 claudicavit Elector, & quantum usu &
 experimentis cognovimus, huic tot ab
 hostibus illatae sunt clades. Dum longa
 pax militem negligentius incuriosusque
 legit; dum honestiores quoque Civilia se-
 ctantur officia; dum possessoribus acutissimi
 Tyrones per gratiam, aut dissimulationem
 probantur, tales sociantur armis, qua-
 les Domini habere fastidiunt. A magni
 ergo Viris magna diligentia idoneos con-
 venit eligi Juniores; sed bujus rei Usus
 dissimulatio longè securitatis abolevit
 primi Lacademoni experimenta pugna-

rum, de eventibus colligendo rem mili-
 tarem, quàm virtute solâ, vel certè scæ-
 licitate creditur contineri: Ad Disciplina
 pueritiæq; studia revocârunt, ac Magi-
 istros armorum juventutem suam, usum
 varietatemq; pugnandi præceperunt edo-
 cere. O Viros summa admiratione lau-
 dandos! qui eam præcipue voluerunt ar-
 tem, sine quâ aliæ artes esse non possunt.
 Horum sequentes Instituta Romani, Mar-
 tii operis præcepta, & usu retinuerunt,
 & literis prodiderunt. Quantum in præ-
 liis Lacademoniorum profuerit, ut omit-
 tam cæteros, Xantippi declaratur exem-
 plô, qui Antisium Regulum Romanumque
 exercitum sæpè victorem, cum Charta-
 ginensibus, non virtute, sed artis ferè
 auxiliô prostratis exercitibus cepit, ac
 domuit, unoque congressu triumphans,
 bellum omne confecit. Nec minus Itali-
 am petiturus Hannibal Lacademoni-
 cum victorem quæsitv armorum, cujus
 monitis, tot Consules, tantasque Legio-
 nes numero inferior ac viribus, interemit.
 Ergo, qui desiderat pacem, præparet
 bellum; qui victoriam cupit, militem

*imbuat diligenter, qui secundos optat
Eventus, dimicet arte, non casu. Ne-
mo provocare, nemo audet offendere,
qui intelligit superiorem fore, si pugnet.
Tempore hyemis sub tegulis & scandulis,
quæ si deessent, certè culmis ulmâ &
culmò tegebantur ad Equites: Et qua-
dam veluti Basilicæ ad Pedites; in qui-
bus tempestate, vel vento Aère turbatò
sub tecto armis erudiebantur exercitus;
cæteris autem hybernis, si nives, pluvia
cessârunt, exerceri cogebantur in Cam-
po: nè intermissâ consuetudine animi mi-
litum debilitarentur, & corpora, sylvam
cadere, portare onera, transilire fossas,
natâre in mari, sive flumine, plenò gradu
ambulare, vel curiere, etiam armatos
cum sarcinis suis, sapissimè convenit; ut
quotidiano laboris usu in pace, difficilis
non videatur in bello: sive ergo legio fue-
rit, sive auxilia, exerceantur assiduè: Nâ
quemadmodum bene exercitatus Miles
prælium cupit, ita formidat indoctus.*

*Postremum sciendum est in Pugna
usum amplius prodesse, quàm vires. Nâ
si doctrina esset armorum, nihil Paganus
distaret à milite.*

Bizonyára ebben a *discursus*ban jól
meg-láthattyük; hogyha nem tudom,
mennyi Hadaink léznek is, és mitsodás
bátor évivük is; de ha nem tanítatott
Nép, ha nem tudós, tsak házontalan,
és femmi házna nem lézen: Mert nem
tsak abban áll a' Tudomány's hadi Me-
sterség, hogy a' Vitéz vetélkedgyék a-
karmiképen; hanem okosággal. A'
Medve erősebb az Embernél, a' Párducz
gyorsabb, az Orozlán ferényebb; még is
az Ember mindeniket meg-gyözi okos-
sággal; Lovat, Ökröt, Éléfántot, a' ma-
ga foglálattýára kötelez és kényszerít:
mellyet meg-nem tselekedhetnék, ha
tsak erejében, bátorságában biznék; ha-
nem okosággal: hát mennyivel inkább
kivántatik embernek ember ellen okos-
ság; főképen minékünk, olyan ember
ellen, mint a' Török, a' ki nem erővel,
sem vitézséggel gyözött eddig - meg
beñünket, hanem ravasággal. Ha azért
azé a' Hadi gyözedelem, a kié nagyobb
a' Hadi mesterség, nem kell kételked-
nünk, hogy miénk nem lézen, ha dere-
kason magunkat hozzá *approbáljuk*:

mert igaz, a' Török ravaé, hogy *disciplinatus*; mindazáltal az ő Hadi tudománya nem olly *perfecti*óban vagyon, hogy jobb ne lehetne; hanem, mikor magánál roszabbat talál, bizonyos, hogy *minor virtus cedit majori*. Jobbaknak kell tehát lennünk, vitézbeknek-is, tanultabbnak-is, ha a' Törököt meg akarjuk verni: mert ha ő több-is, semmit azon meg nem indúlok, ha mi jobbak léfünk. Én tudom n.itsoda *impedimentuma* vagyon, hogy ezt a' *perfecti*ót nem érhet-e Magyar nemzetünk. (1) Hogy nem bizik magában, hogy abba a' Rendbe hozhasza magát 's állapattyát, a' kiből a' régi Rómaiak voltak: Kikről él *Vegetius* (2) Hogy a' mi szabadságunkat annyira tágon erezfük, hogy akarmelly Hajdútska-is, vagy Katona, nem örömeft hadgya magát venni ebbe 's illyen Oskolába, avagy *Disciplinába*; holott néki nagy *servitus*nak tetfik a' jó Rend, rabságnak a' *Régula*; vífont nem tartván semmi febb *Titulust* a' szabad *Legénység*nél. (3) Hogy ez az igyekezet *particularis* embertől, sem Urtól nem lehet

lehet, azért lehetetlen. De én ezekre az hármakra könnyen meg felelek. Elsőben, a' mi a' kételkedést illeti, ez tsak túnyaságból vagyon, mivel nints elégendő kedvünk 's *applicati*ónk hozzá, lehetetlennek gondoljuk igyekezetünket. Vallyon kik voltak a' Rómaiak? Kik voltak a' régi Maczédonok? nem olly emberek-é, mint mi? Még-is *Vegetius* elő hívom: *In delectu atque exercitatione Tyronum, si quis diligens velit existeré, ad antiquam virtutis immutationem, facile corroborare poterit exercitum; neque enim degeneravit in hominib⁹ Martius calor: nec effæta sunt Terra, qua Lacædemonios, qua Athenienses, qua Marfos progenuère; sed longa securitas pacis, partim ad dilectiones ocii, partim ad Civilia traduxit officia. Ita curare rei Militaris, primò negligentius agi, postea dissimulari, ac postremò olim in oblivionem perducta cognoscitur: nec aliquis hoc superiore atate accidisse miretur, cum post primum punicum Bellum, viginti quatuor circuli & quòd excurrit, annorum, pax illa Romanos illos, ubique Victores otio &*

armorum desuetudine oneravit, ut secundò bello Punico Hannibali pares esse non possent. Tot itaq; Ducibus, Consulibus, tot exercitibus amissis, tum demùm ad victoriam devenerunt, cum usum, exercitium Militare condiscere potuerunt; semper ergò legendi vel exercendi Juniores; Vilius enim constat erudire armis suos, quàm alienos mercede conducere. Imé nem lehetetlen, hanem könnyü, ha akarjuk. Vagyon Népünk, vagyon módunk, vagyon alkalmatosságunk; az eléánt akarát kell, nem kell más semmi; nem kell a' Nép fogadásában tsak a' reménségre néznünk, nem tsak a' Katonaságra, a' mint most vagyon a' dolog: a' jó Nemeft, a' jó Katonát inkább kell venni, ha vagyon; de ha nintsen, a' porból kell elő-állatnunk Hadi népünket; az jobb amaz otthon el-tanúlt Nemesnél, és jobb az Udvarokban rézegeskedő, nyalakodó Katonánál; jobb annál is a' ki Végbéli név alatt semmit nem tud egyebet, hanem faluról falura quár-télyozni, kóborlani, lopni, fegényembert nyomorgatni. A' kinek ilyen élete volt,

te volt, távol kell töle futni: rühös juh az illyen, a' többit-is rühöfsiténé. Jobb azért amaz Ifjú jó polgár legény: mert annak-is némellyike rof; söt rofzabb a' többinél. Könnyen meg-ésmérhetőni, kinek vagyon éfe, az ábrázattyáról, a' termetiről, a' vidámságáról, az ollyat a' ki jó, a' ki még a' parafti munkában el-nem gyötördött, 's kedve vagyon hozzá. A' Nagy Sándor hada illyen volt: im mint ír Arianus Historicus felöle; midön Sándort, éolni, hozzájok *introducálja: Philippus Pater eos errantes, ac vagos, eorum omnium inopes, plerosque etiam pellibus amictos Pastores, pro quibus cum Illiribus, Tribellis, Tracibusque finitimis continuò pugnabitis, in tutelam ac fidem suam recepit; ex montibus asperis in plana, & culta deduxit, pro pellibus clamides ornatas ferre dedit, armis instruxit, rem militarem docuit; ut non magis locorum munimentis, ac situ contra finitimos, quàm armis ac virtute vestra tuti essetis.* Vagyon bizonyára Országunkban-is elég nép, ha erre illyenképen viselünk gondot,

dot, és ki-válatván meg-fogadgyuk, és jól meg-taníttyuk jó tudós Tisztviselők által. Ugy vagyon, abból-is egy legnagyobb fogyatozásunk vagyon, hogy nintsenek jó Tisztviselőink, kiknek ugyan fázosnak kellene lenni, a' kik a' hadi Regulákra taníthatnák a' népet. De én ebben azt tanátslom az én Magyarimnak: fogadgyanak egy ideig egy idegent más Nemzertől. Erre leg-jobban ditsérem a' Scotiából jött Officereket: a' melly Nemzet vitéz, s' hű, állhatatos, türo, fenvedő, idegen országokban örömezt szolgáló. Ditsérem a' Németeket-is: de nem a' mi fómfédinkeket Styriából, Auszriából; hanem az Imperiumbélieket, a' kik ama régi jó Nemzektől még nem degeneráltak Ditséré a' Niderlandiakat, Hollandiakat, a' kik tanulttak: és az Olaszt-is, a' ki a' Német hadakban forgott. Ditsérem az Helvetiusokat, ha kaphatnék; de nehéz ilyet találni. Tudom, hogy valaki azt fogja mondani: Ugyan reá jöttél az idegen Nemzet segítségére, kit az előtt igen oppugnáltál; de nem érti az a' Barátom

rátom a' dolgot: én a' hadi népet Magyarból akarom tsinálni; De mivel a' hozzú békeféség el-foktatra népünket a' *Disciplinától*, kell Mestereket találnunk, kik által ismét *in usum* jöheffenek az el-felejtett Reguláink. Azért nem fégyen arról tanulni, a' ki többet tud; fégyen meg-kötni tudatlanságban magát, s' nem tanulni. Egy Nemzet-is nints e' világon, a' ki, ha fékfége vagyon az ilyen állapotra, fégyenlje maga szolgáltyára fogadni az hadi *Præceptorokat*; a' mint nem fégyenlettek a' vitéz Carthágóbéliek Xantippust meg-fogadni a' Rómaiak ellen: Nem fégyenle Franczúz Király a' Svajczereket, Scotiábélieket arra a' végre tartani: Nem fégyenle most a' Portugallus a' Franczúzokat hívni, és magához edgetni: Nem fégyenle a' Muška azon férint Német Tisztviselőket fel keresni. Mert én nem kívánok egyebet, hanem tsak jó Tisztviselőket: nem azért pedig hogy ő Scotus, hogy ő Német, Franczúz; hanem azért, hogy ő hadakban forgott, látott, hallott, tanúlt; Mi-

vel-hogy Magyarinak hadakozása nem volt, nintsen-is olly embere; de mi-helyt a' Magyar meg-tanúl, nem kívánok illyet-is másutt keresni. Mint-hogy Mátyás Király idejében nem ke-relett a' Magyar Tisztviselőket másutt, hanem Magyar országban; Báthori Ist-ván Lengyel Király, ez-is illyenképen szerzette Magyar országból a' jó Tisztvi-selőket: Báthori Sigmond idejében-is nem volt éüki a' jó Tisztviselőknak; Il-lyé volt Király Albert, Borbély György, és más vitéz fok Kapitányok. Tsak Bethlen Gábor idejében-is, és az után nem volt semmi fogyatkozásunk az il-lyenekből. De most ugyan nints: az okát meg-mondtam, miért: az orvos-sá-got-is meg-mondottam; hozzá nyúl-hatunk, ha akarunk. Találunk-is pedig jó Officzereket, tsak akarjuk, és nyil-suk-fel erfényünket, mindenfelől ma-gok jönnek hozzánk az idegenek, ha azt tselekezzük.

Második *Impedimentuma* a' mi igye-kezetünknek, a' mint mondám: a' fe-ltöbb való szabadságnak vélekedése.

Azt

Azt tarttyák a' mi Magyarink: *Non bene de toto Libertas venditur auro.* Igaz bizonyára az, nints éebb dolog a' Éa-badságnál; de vízont a' ki az illyen *militaris disciplinát* Éabadsággal ellenke-ző dolognak tarttya, vagy bolondos-kodik, vagy túnya, roé és rest. Mert én azt vallom, és *assecurálo*m az én Ma-gyarimat, hogyha jó *militaris disciplinát* *institua*lnak, semmi e' világon nem lézen, a' mi az ö *libertás*okat jobban meg-tartsa 's *conserva*lja, mint az: A' melly Hajdú vagy Katona nem akar belé állani ebbe az Óskolába, ne törödgye't rajta; hidd-el, hogy túnya és rest: ö a' Éabadságnak véztését *obtenda*lja, 's pe-dig a' dologtól fél, fél a' strásától, fél a' harcztól; tudnillik, Éabad akar lenni, Éabad prédálni, Éabad rézegekedni, Éabad Urat, Hadnagyot válogatni's ott hagyni, ha el-únnya: ez az ö Éabadsá-ga! Én pedig azt mondom: Valamíg a' Éabadság a' köz rendben Magyar or-Éágban lézen; addig jót ne reménljünk a' mi dolgainkból: *abole*álnunk kell né-künk minden erönkkel a' Éabad legény-séget.

C 6

seget: a' melly semmire nem jó, sem Országnek, sem Urának, sem magának. A' ki vitézkedni akar, álljon-bé a megmútarott hadi Rendbe; a' ki nem akar, légyen Ur, légyen Fő ember; légyen Polgár, légyen Mester ember, de szabad Legény ne légyen: mert az *corruptio* palja a' többit-is. Azért mútarok módot, hogy az Országban a' *Militia instituat* fásék; hogy a' kinek kedve vagyon hozzája, álljon oda, ne hazudgyon, hogy nints hová menni emberség tanulni.

Harmadik Részben azt mondom: hogy azt senki egyes Ur, vagy Generális végbe nem viheti. Kitsoda tehát? Az egész Ország, az egész Ország *unanimis consensu*ssa kelletik erre. Mi haszna, ha egy Vármegye, vagy bár Dunán innen, vagy túl való föld, avagy Tízamellyéke, vagy Erdély végezne illyent magánoson, ha a' másik meg-nem tartaná? mindnyájunknak kell, a' kik Magyarok, Horvátok vagyunk ebben *concurr*álnunk, 's ezt a' *militaris disciplina*át meg-éabnunk: kit Törvény éerint, vagy *Sacramentum* módgyára tartunk:

mert

mert ehez sok dolog zűkféges, a' kit nem-is jó volna papirosra tennem, nem-is lehetne; de meg-lehet, ha mindnyájan egyet akarunk. Azt mondgyák: *Pecunia nervus Belli*. Ezt-is meg kell találnunk, még pedig fogyatkozhatatlanképen; annyit, a' mennyi zűkféges. Valaki talám azt mondgya, hogy nintsen. Én pedig azt mondom, hogy vagyon. Mikor Mahumet Török Császár Constántzinápoly ellen kékült volna, sőt nem találának a' Görögök költséget, kivel hadat 's segítséget fogadhattak volna. De mikor a' Törökök meg-vöttek volna a' Várost; annyi kintset találának benne, hogy az egész Török hadnak, annyi fok éáz-ezer embernek elég volt töltözésére. Ne járjunk mi-is így. Mert ha a' Török Magyar országot mind meg-vézi, talál o benne Aranyat, Ezüstöt, Rezet, Vasat, és mindent; vegyük elő valahol vagyon, ha az Oltáron-is; mert az Isten nevéért akarunk véle élni: mint a' Dávid el-vévé, *Panes Propositionis*. Igaz, hogy a Magyar Nemzet nem olly pénzes mint más Nemzetek; de találuk

C 7

mind-

mindnyájan, ha akarunk; és Istenünk-ért, Hazánkért, Felelőgünkért, Gyermeinkért, keressük elő ládáinkból, *deputáljuk* minden *proventusunknak* egyik elégedendő részét arra. Hadgyunk békét egy-kevéssé a' Pompának, a' vendégségnek, és fok hafontalan épületeknek, a' prémes köntösnek, és ezüst kupáknak, és más hafontalan czifraságnak: tsináljunk *Pragmaticát* mindenekről; *reformáljuk* magunkat elsöben, kik Elei vagyunk az Országnek, az után az alattunk valókat. Imé találtam ez három *difficultást* az had vezetésben 's *disciplinálásban*. Mi tart-meg tehát attól, hogy ne nyúljunk hozzá? Semmi, elhidgyétek, ha akarjuk; akarnunk kell pedig, ha meg-maradást kívánunk. De ez az én *Disposítióm*, a' mint feljebb-is meg-mondottam; ez a' Had tsak tizenkét ezer emberből áll, tudnillik, olyan *presupposítummal*, hogy békeféliges időben, olyanbā mint eddig voltunk. Im-már azt is meg-mondom, miképen kellenék haznát vennünk; mivel úgy-mondottam, hogy együtt tartassék egy tá-

bor-

borban ez a' had. A' Végbéli fizetésen való népet azzal nem *intendáló cassálni*; sör azokat is *intendálom disciplinázni*, és fizetni, éntén mint a' többit. Ha-nem az lenne a' Dandára, az a' Fundá-mentoma a' többi félllyel való Végbéli fizetett rendnek; A' Végbélit fizeti a' Király; a' több derekát fizessé az Ország. Ha azért a' Török tsak apró tsatákkal veztegeti országunkat; annak a' Végbéli, ha jó fizetése lézen, ellene állhat; ha nem áll, ugyan a' Generálisok roszasága lézen. Ha a' Török tsak egy Bassaságból igyekezik, úgy-is a' Generálisok hivatalja, hogy ök azt jól megtudgyák förgalmatosan kémek által, és tsaták által: gyűjtse özve a' Generális arra a' maga hadait, és végeit, 's álljon ellent nékiek. Ha nem elégedendő, más fömződ Generálissától kérjé segítséget. Ha a' Török nem tsak a' Bassaságból, hanem az egész Budai Vezérség indul; annál inkább meg-tudhatnyák a' Generálisok; 's a' ki felé vagyon a' zördülés, *recurraljon* segítségért a' Magyar derék táborhoz, kinck Magyar Generáliffa

lé-

légyen. Az oztán az ő *exercitatus* Hadával meñyen oda a' hová kellerik, vagy küldgyön segítséget, a' mennyi kellekik. Mivel-hogy pedig, ha nem tudom, mi-tsoda vigyázás, vagy *dispositio* legyenis; (:nem lehet ugyan, hogy mikor a' víz árad, valahól bé ne mennyen, 's béne fakazzá a' töltést;) a' Török-is, a' ki olly elegyes a' mi Vég-házainkkal, hogy néhol bellyebb-is vagyon Vára Országunkban a' magunkénál-is, nem lehet ugyan, hogy kárt ne tégyen Hazánkba. De ennek más *remediumát* nem mondó; hanem aczúl tsapásért kettöt hármatisadni; most valamíg mi erre nem *resolváljuk* magunkat, éintén olly békeségbē lézünk, mint eddig voltunk: minden *impunè* ment el a' Török; mi pedig mint a' lántzon tartott ebek úgy voltunk: és ha valaki ki-öldozta magát, a' Magyar volt lator, a' Magyar piókáló, a' Magyar békeség rontó. El-hidgye pedig azt akarmelley *Magistratus*-is, hogy a' fizetlenség es a' bozúság meg-éaggrattya meg a' vas-lánczot-is a' Férfiemberrel, nem tsak a'

Disci-

Disciplinát. Haezt a' Kendet hozzukbē orzágunkba, azt tanátslom, hogy azt a' hódoltságot, kit meg óltalmazhatunk a' Török ellen, kir békeség alatt el vött töllünk, el-vegyük a' Töröktől; mert mire való volna a' Had tartás, *provisio, dispendium* 's fáradság, ha jobbára az orzág hódoltt, és tsak abban akarnánk maradni? a' Várinkat ugyan békeségben meg-nem vezi, sem veheti; tehát éük-séges, hogy a' hódolástól a' falukat meg-fogjuk: és a' telét annak, a' kit a' Töröknek fizet a' Polgár, *contribuálja* a' mi Hadaink el-tartására.

Ezekben, úgy vagyon, én mind sok 's mind nagy *difficultás*okat látok; de meg nē kell ijednünk azoktól: igyekeznünk kell, hogy *tolláljuk* minden erőnkből: soha egy nagy dolog nem lött még, sem ez után nem lézen *difficultas* nélkül. Tudom ísmét, hogy ezek a' *Provisiók* és Rendelések a' meg-nyitott és *declarált* hadakozásban nem elégedendők. De én azt grádittsal tsináltram a' másíkra; ha békeségben ennyi tanúlt hadunk volna, könyé ehez többet tsinálhatnánk, hogy

sem

sem a' semmihez : mert ezek közt sok tanúlt jeles vitézeket találnék, kik a' több Hadnak fogadására, oktatására elegendők vólnának. Ha Vármegyéket, ha Hajdúkat, ha Föld-népét akarunk felvenni, mindgyárt Tisztviselőket a' tanúlt Hadból elővehetünk, és taníthatjuk Hadainkat. Mert ísmét oda térek, a' hol voltam : a' tudatlan, semmire kelő; a' jó tanúlt, jó. Imé még *Appendixet* Macédóniai históriából hozok elő: *Macedones, qui per totum atatis spatiū, semper in rebus arduis & periculis versati sunt, & sub Philippo morantes, frequenter Victoriā consequuti, ad summam fortitudinem ita provec̄ti erant; prudentiā & rei militaris cognitione, longē omnibus praestantes Tyronib⁹ pugnam detractantibus amarissimis verbis ignaviā exprobratā, ipsi in unū coacti, consertis primum Clypeis, hostes, qui se jam vicisse arbitrabantur, exceperunt. Ephialtēq; & multis aliis interfec̄ti, s reliquos in urbem fugere compulerunt.* Ha azért hadakozás vólna; nem tiz, tizenkét ezer embert kellenék fel-fegyverkeztetnünk; hanem az egész Nem-

zetün-

zetünket, jó módgyával. Mert az Olasz Példa-bezéd mondgya : *La forsa, la Regione adesso*: Erő ellen erő kell : és ha nem is zámmal, de virtussal és vitézséggel meg kell előznünk ellenségünket. Azért mind egy annak *consideratiója*, akár kitsiny, akár nagy hadat tartunk, *disciplina* alá kell venni : minden dolog e' világon, valami módon *institualtatik*, azzal tartatik és *conserváltatik*. Valamelly Ország fegyverrel nyerttetett, fegyverrel is óltalmaztatik, és minékünk Magyaroknak valamink vagyon, fegyverrel nyerttetett az a' mi Eleinktől, úgy tartatott eddig; és nintsen kérdés már abban: ezután-is úgy kell megtartani. A' Békeség, a' Frigy, a' tsendes élet házontalá gondolkodás minékünk; kárunkkal meg-tanúltuk. A' mi első *Poliá*nk fegyver vólt : most-is annak kell lenni; mert mi egyébhez engedetlenek vagyunk: és ha vólnánk, 's ha a' vitézséget meg-tudgyuk, más *subtilitásokat in rationem status* mi nem elmérhetünk; 's olly Nemzettel is van dolgunk, a' ki mi nálunknál ravažabb, álnokabb, több: 's ha

's ha fegyverrel meg-gyöz, mindennel meg-gyözött. A' mi régi Sz. István Királyunknak koronázza azzal fejét, a' ki oldalára kardot övedez. Más Nemzetek, kikről mefele vagyon a' Pogány Éomlééd, kiknek hozzébbreménősek lehet, és a' veszedelmet néolly közlrol láttyák, mint mi, öltözzenek Bátorba, Bárfonyba és Kamukába. Mi kik immár ennyi kárunkkal a' Pogánnyal özevombortunk és háboródtunk, nem viselhetünk egyéb öltözetet fegyver-deréknál, pánczélnál: egy Éóval, fegyvernélés vasnál. Tudom, léznek olyanok, a' kik minden erőket, igyekezetünket tsekélynek és Éükségesnél alabb-valónak fogják tartani, annyi fok Éázezer Török, annyi hadi ÉerÉám és ágyúk ellen. De én azoknak meg-felelek: Az én tanátsom az, hogy a' mi hadakozásunknak fundamentomát vesűk; kit ha meg-tselektünk, könnyen reá építhetünk, a' mit akarunk: ísmét abban semmi kétséget nem tehetünk, ha ilyen *Disposítóval* lévünk: segítséget másoktól-is eleget találhatunk; mert természet Éerint való *Ra* íóból-is vagyon, hogy ha kit lát ember sérénykedni a' maga dolgában, inkább ád segítséget olyanoknak, hogy-sem a' túnyának, a' maga *securítá*sával nem gondolónak 's restnek. Mert ha tsak zsebbe téllÉük kezeinket, senki nem

gon-

gondol velünk: s ha nem tudom mint kértünk-is segítséget, azt fogják mondani felölünk: *Querunt Gentem cum qua cadant.* Magok közt pedig ezt, *Fatis cede Diisq; & cole felices, miseros fuge.* Tehát böltsen mondotta Xenophon, hogy kinek fegyvere kéfé vagyon és *Resolutio*ja, azt nyeri véllé, hogy sok barátokat talál; ellenséget avagy keveset, avagy fenkit. Holott azoknak barátságára, a' kiknek ök-is Éolgalhatnak, nagy örömeft adgya magát; hogy ö töllök várhaflanak valamikor segítséget. Azért az én Fundamentomom békeséges időben 12-ezer ember: holott hadakozás ha lenne (a' minthogy légyé is:) az én tanátsom Éerint leg-alább annyi Gyalognak, és Lovasnak 12-ezer embernek kell lenni *pro Fundamento.* Ehez, a' mint mondám az egész Nemzetünket fegyverkezve vegyük rendbe; légyé elégedendő ágyunk, és minden hadi ÉerÉámunk: ha így léllÉ dolgunk, felelek mind életemig, az idegeneknél-is elégedendő segítséget találunk; söt ha ugyan vólna-is, hogy nem találánák, tsak a' magunk erejével-is annyit tehetünk, a' mennyi elég vólna óltalmunkra: és ha Nyáron Éembe nem Éállhatunk-is ellenségünkkel, Téll jó *Processus*okat reménlhetünk, mikor a' Török víÉÉa Éáll; Nyáron pedig *in defensionis termino* maradgyunk. Bizonyára alább

hagy

hágy a' Pogány. 's azt a' Frigyet a' kit mi-is
 vétünkkel tőle vásárlottunk, ő fogja tollunk
 kérni. Tekintsünk tsak a' mostani nyomo-
 rúlt állapotunkra, és jól *consideráljuk*; most
 ha valami tsak meg-rezzen-is a' Török részé-
 ről, futunk idestova vizeken havasokon által,
 ki imide ki amoda; minden *remediumunk*
 tsak a' máfoktól való segítség köldülés. Nints
 magunknak népünk, kivel *occurrálhassunk*
 a' ve'zedelemnek! Nints egy emberünk,
 a' kit hova tehetnénk! Bóldog Isten! hi'kém
 nagy *vili'as* ez! Mi vagyunk-é a' Magya-
 rok? De bár annak ne mondgyuk magun-
 kat. Ha Váradot ví'z'za nem ve'zük, ha
 Erdélyt el-ve'ztyük, ne-ishadakozzunk bár
 az után; hanem vagy most, vagy soha sem:
 fussunk-ki az országból, ha ezt resteljük. Ugy
 hallom, elég pu'zta ország vagyon Brasiliábá,
 kérjünk Spanyol Királytól egy Tartományt,
 's tsinaljunk egy Coloniát, legyünk Polgárrá.

De ha ki bizik Istenében, ére'ti Hazáját,
 van egy tsep Magyar vér benne; Kialtson-
 fel az Égbe az Istenhez, és énekelje velem ez
 Débora Énekét: *Qui sponte offertis de Izraël*
animas vestras ad periculum, bene dicite Do-
mino: Nova bella elegit Dominus, & portas
hostium ipse subvertit: cor meū diligit Prin-
cipes Izraël, qui propria voluntate offertis
vos discrimini, bene dicite Domino,

A M E N!

In Consensum EPIGRAMMA.

Arma parat quicunq; Focos Patriosq; Penates
Diligit; ab pudor est Patriam sic cedere Genti
Barbarica! frustra paci confiditis ultra,
Hunniaci; rutilum prastat mutare veterno
Martem, Pannonia cedit victoria Palmam.
Ite alacres & spe pleni, nam Martia nondum
Sedibus ex vestris Virtus decessit & oris.
Zeni'us hoc magnus Banus (ni fata procellis
Turbarent :) voto poscit, Turcamque potentem
Orbe procul ferio promptus p' scribere toto,
Martius est animo hic, & scuto Palladis audax.

Azon Magyarúl:

FEgyvert, 's bátor fivert kell annak é'zereni,
 A' ki Hazájaért két harczot próbálni,
 Élet, 's halál között é'zerentsét keresni:
 Kard sürtő lövés közt nem kell semmit félni.
 Világ előtt légyen Hazánk pu'ztulása,
 Minden tsata nélkül Magyarok romlása,
 Nagy híru Nemzetnek prédára hullása,
 Török dandárokknak könnyen kóborlása.
 Kevés béke'sé'hez, mellyel tsak hiteget
 A' Török bennünket, 's magához édesget,
 Ne bizzunk; mert mutat romlandó üveget;
 Vagy édes méz alatt nyújt keferü mérget.
 Zázlód alá Hazám kérd, jöjjön Magyar Márs,
 Pu'ztító Had ellen kilégyen veled Társ;
 Mert már honnyad alatt alig maradt az Ars:
 Félek rajta, hogy te öved ne légyen Hárs.
 Szállj

Szállj-ki hát almodból, még pihenést vehetél;
Fogj fegyvert markodba, szabadulást nyerhetél
És bánatos ködből majd örökre mehetél,
Fel-tört éán dékodbán kívántt véget érhetél.
Im hol sok Bestia ellened kardot vont!

De ha serénységed túnyaságot el-ont,
Sok zárlós kopiát hódgyával öëve-ront,
Rendeltt csoportokat zággatva éllyel bon'
Virtus még közülünk éintén ki nem szakadt,

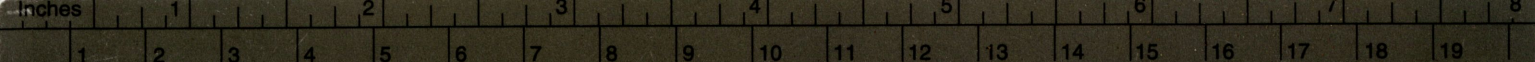
Noha sok Mukurmány hátorságra fakadt:
Sokkor Magyar miatt Török Hód megapadt:
Most is éles kardunk hüvelyben nem ragadt;

Zárlós Magyar Vitéz tollunk illy jót kíván:
Indúljunk-meg immár kedves Hazánk kárán,
Ne hagyjuk töltözni Pogányt magunk javán,
Példát kéé mutatni egy vitéz Magyar Bán.

Ha Magyar kard Pogány kardal öëve-tserdül,
Jól fordúl a' koczka, térentsénk-is perdül,
Bánatban bús elménk örökre fel-zendül,
Vitézsegünk miatt Pogány füle tsendül.

Igy jön-meg Hazánknek régi szabadsága;
Bánat 's furalomnak öröm leé váltsága;
El-puétültt földünknek lehet orvofsága:
Igaz Magyarságnak tsak ez kívánsága!

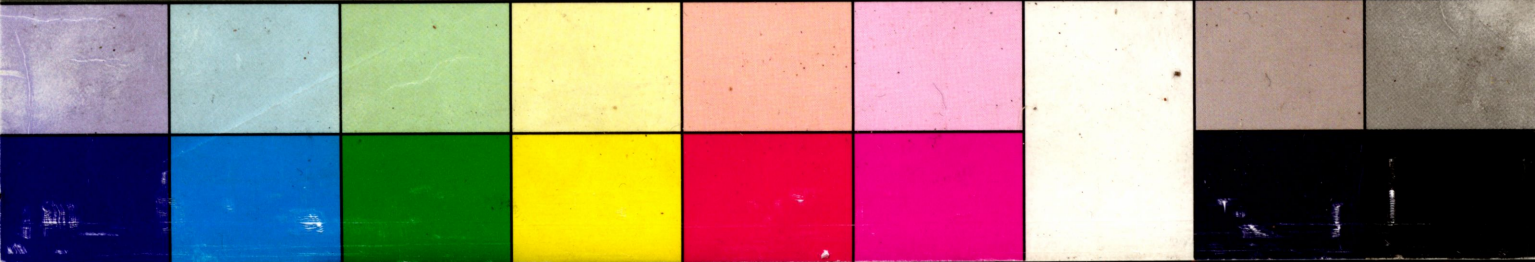

Centimetres

TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

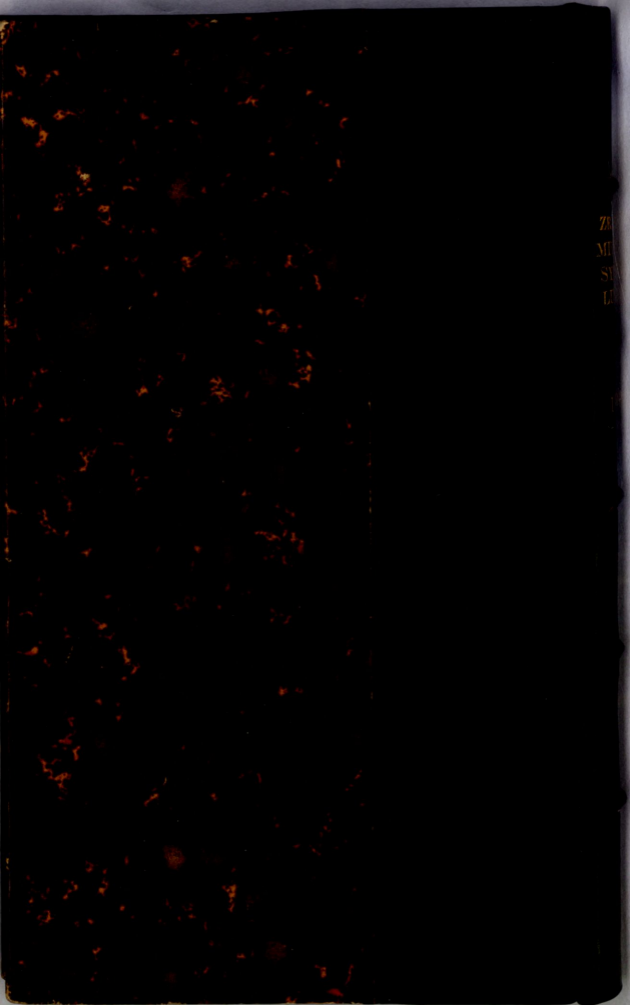
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

Szállj-ki hát almodból, még pihenést vehet;
 Fogi fegyvert markodba, szabadúlast nyerhet;
 És bánatos ködből majd örökre mehet,
 Fel-tört éándékodban kívántt véget érhet.
Im hol sok Bestia ellened kardot vont!
 De ha serénységed túnyaságot el-ont,
 Sok zárlós kopját hódgyával öëve-ront,
 Rendeltt tsoportokat faggatva éllyel bon'
Virtus még közzülünk éintén ki nem fakadt,
 Noha sok Musurmány bátorságra fakadt:
 Sokéor Magyar miatt Török Hóld megapadt:
 Most is éles kardunk hüvelyben nem ragadt;
Zárlós Magyar Vitéz tollünk illy jót kíván:
 Indúljunk-meg immár kedves Hazánk kárán,
 Ne hadgyük töltözni Pogányt magunk javán,
 Példát kéé mutatni egy vitéz Magyar Bán.
Ha Magyar kard Pogány karddal öëve-tserdül,
 Jól fordul a' koczka, éerentsénk-is perdül,
 Bánatban bús elménk örökre fel-zendül,
 Vitézségünk miatt Pogány füle tsendül.
Igy jön-meg Hazánknek régi zabadtságá;
 Bánat 's furalomnak öröm leé váltságá;
 El-puétúltt földünknek lehet orvóságá:
 Igaz Magyarságnak tsak ez kívátságá!

Z
M
S
L